

Wyrok z dnia 7 czerwca 2001 r., III CKN 406/00

Zawarcie z zarządem cmentarza umowy o wybudowanie grobu murowanego w miejsce stałego grobu ziemnego powoduje wygaśnięcie uprawnień do grobu ziemnego.

Sędzia SN Barbara Myszka (przewodniczący), Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski, Sędzia SA Jan Kremer (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Olafa G.-G. przeciwko Gminie Miasta K. o ustalenie, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 7 czerwca 2001 r. na rozprawie kasacji powoda od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Krakowie z dnia 2 grudnia 1998 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Powód Olaf G.-G. wniósł o ustalenie, że wraz z córką Martą Ś. jest współwłaścicielem stałego grobowca murowanego zlokalizowanego na cmentarzu R. w K. (...)

Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie wyrokiem z dnia 22 kwietnia 1998 r. ustalił, że prawo do grobów położonych na Cmentarzu R. w K., przysługujące Olafowi G.-G., ma charakter stały.

Pozwana Gmina zarzuciła w apelacji naruszenie przepisów ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (jedn. tekst: Dz.U. z 1972 r. Nr 47, poz. 298) oraz przepisów prawa miejscowego.

Sąd Wojewódzki w Krakowie wyrokiem z dnia 2 grudnia 1998 r. zmienił zaskarżony wyrok, w ten sposób, że powództwo oddalił, ustalając, że w dniu 14 marca 1972 r. poprzednik prawny strony pozwanej stwierdził przysługiwanie Teresie G. prawa własności grobu ziemnego zlokalizowanego na Cmentarzu R. w K.

W dniu 28 czerwca 1972 r. Teresa G. zawarła umowę z poprzednikiem prawnym strony pozwanej, na podstawie której zezwolono jej na wybudowanie

grobu murowanego (grobowca) w miejsce istniejącego grobu ziemnego. Umowa przyznawała Teresie G. prawo użytkowania gruntu przez 50 lat oraz prawo własności wybudowanego na tym gruncie grobowca. W § 3 umowy stwierdzono, że w wypadku niedotrzymania ustalonych terminów, umowa ulega rozwiązaniu bez odszkodowania, a nieukończony grób przechodzi na własność Państwa.

Sąd Wojewódzki powołał się na przepisy prawa miejscowego obowiązujące w początkach XX wieku (rozporządzenie Magistratu Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa z dnia 15 kwietnia 1920 r., Dz. Rozp. Nr 4, poz. 39), wskazując, że przewidywały one możliwość powstania prawa do stałych grobów ziemnych i murowanych.

Podział grobów na ziemne i murowane istniał także później; obecnie wynika z przepisów ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (art. 7 i art. 13). (...)

W 1972 r., gdy obowiązywały przepisy o czasowym prawie do grobu, poprzedniczka prawna powoda zawarła umowę, którą zmieniono przysługujące jej prawo do grobu ziemnego na prawo do grobu murowanego. (...)

Powód w kasacji opartej na obu podstawach z art. 393¹ k.p.c. zarzucił obrazę art. 7 i 13 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, polegającą na powołaniu ich jako podstawy rozstrzygnięcia, gdy tymczasem nie regulują one prawa do grobu, a ponadto naruszenie art. 10 pkt 6 ustawy z dnia 17 marca 1932 r. o chowaniu umarłych i stwierdzeniu przyczyny zgonu (Dz.U. Nr 35, poz. 359) przez pominięcie, że poprzednicy prawni powoda nabyli prawo do grobu stałego, które pozostało nienaruszone. Zarzut naruszenia przepisów postępowania dotyczył naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia zebranego materiału w zakresie charakteru prawnego prawa do grobu w związku z nabyciem tego prawa przed 1932 rokiem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosunki pomiędzy zarządem cmentarza a osobami uprawnionymi do dysponowania miejscem w grobie są stosunkami cywilnoprawnymi (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1979 r., I CR 25/79, OSNCP 1979, nr 10, poz. 195 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 1970 r., III CZP 75/70, OSNCP 1971, nr 7-8, poz. 127). Źródłem prawa do grobu jest umowa pomiędzy osobą nabywającą prawo do dysponowania grobem a zarządem cmentarza, określająca miejsce stanowiące grób, tzw. pole grzebalne,

rodzaj grobu, osobę uprawnioną do pochowania zwłok oraz opłatę. Prawo do grobu przed pochowaniem w nim zwłok ma charakter majątkowy, a z chwilą pochowania zwłok staje się uprawnieniem o charakterze dobra osobistego, zawierającym także elementy majątkowe (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1979 r., I CR 25/79 oraz z dnia 4 czerwca 1982 r., I CR 141/82, OSNC 1983, nr 2-3, poz. 41).

Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 23, poz. 295 ze zm.) reguluje prawo do grobu pośrednio. Wyróżnia dwa rodzaje grobów, ziemne i murowane, w tym katakumby o charakterze czasowym (art. 7 ust. 1, 2 i 3 oraz art. 12 ust. 1 i 3). W orzecznictwie Sądu Najwyższego i w literaturze nie wywołuje zastrzeżeń pogląd, że prawo do grobu nie jest prawem własności ani prawem wieczystego użytkowania. Grobowiec ze względu na swoją konstrukcję jest trwale połączony z gruntem, a zatem jest częścią składową gruntu (art. 47 § 1 i art. 48 k.c.; zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 września 1978 r., III CZP 56/78, OSNCP 1979, nr 4, poz. 68).

Poprzednicy prawni stron zawarli w dniu 28 czerwca 1972 r. umowę dotyczącą wybudowania grobu murowanego, stwierdzając, że stanowi on własność użytkownika. W obowiązującym w dniu zawarcia umowy stanie prawnym oraz w kontekście treści całej umowy, zwrot ten nie może oznaczać prawa własności wydzielonej części gruntu. (...)

Przepisy ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych nie zawierają unormowania analogicznego do art. 10 pkt 6 ustawy z dnia 17 marca 1932 r. o chowaniu zmarłych i stwierdzeniu przyczyn zgonu, który stanowił, że prawa nabyte przed dniem wejścia w życie ustawy, wynikające z dalej idących zobowiązań zarządu cmentarza, pozostają nienaruszone. Brak takiej regulacji nie powoduje jednak utraty praw nabytych na mocy umowy zawartej z zarządem cmentarza.

Powód powołał się na nabycie praw przez poprzedników prawnych około 1907 r. W związku z tym rozważenia wymaga, jakiego rodzaju prawa mogły nabyć te osoby.

Cmentarz R. w K. powstał z początkiem dziewiętnastego wieku, jako cmentarz komunalny zorganizowany przez władze K., które zobowiązywały do tego regulacje prawne obowiązujące na terenie zaboru austriackiego. Mieszkańcy wnosili opłaty w związku z organizacją nowego cmentarza. Prawo miejscowe regulowało tworzenie grobów – ziemnych i murowanych, wysokość opłat za miejsce na cmentarzu,

pochowanie zwłok, pielęgnacje cmentarza itp. Przepisy ówczesne przewidywały możliwość tworzenia cmentarzy nawet na okres lat tylko dziesięciu. Cmentarz R. powstał w miejsce likwidowanych cmentarzy przykościelnych istniejących w centrum miasta. Również ta okoliczność ma znaczenie dla oceny mogących powstać praw do grobu.

Utrzymywanie cmentarzy należało do zadań gminy (zarządów komunalnych) również w okresie międzywojennym. Obowiązek ten wynikał z art. 2 pkt 9 dekretu Naczelnika Państwa z dnia 8 lutego 1919 r. – Państwowa zasadnicza ustawa sanitarna (Dz.U. Nr 15 poz. 207) oraz z art. 3 pkt 9 ustawy z dnia 19 lipca 1919 r. zasadnicza ustawa sanitarna (Dz.U. Nr 63, poz. 371). (...)

Prowadzenie cmentarzy pozostawało obowiązkiem publicznoprawnym władz komunalnych, natomiast z osobami uprawnionymi do złożenia zwłok do grobu łączyły je umowy cywilnoprawne, przy czym brak podstaw dla przyjęcia, że możliwe było przenoszenie własności części nieruchomości na rzecz tych osób. Przemawia za tym też charakter przepisów regulujących obowiązek prowadzenia cmentarzy.

Poprzednicy prawni powoda mogli więc, nabywając prawo do grobu stałego ziemnego, nabyć i zachować prawo do grobu o szerszym zakresie w stosunku do prawa do grobu wynikającego z obecnego stanu prawnego, np. w zakresie zwolnienia z uiszczenia okresowych opłat za grób. Powód jednak takim prawem nie dysponował. Teresa G. w dniu 28 czerwca 1972 r. zawarła umowę o wybudowanie grobowca murowanego w miejsce grobu ziemnego, rezygnując tym samym z uprawnień związanych z grobem ziemnym.

Zawarcie przez osobę dysponującą prawem do stałego grobu ziemnego umowy z zarządem cmentarza o wybudowanie w to miejsce grobu murowanego powoduje wygaśnięcie dotychczasowej umowy, gdyż nowo zawarta umowa dotyczy innego prawa do grobu – grobu murowanego, w miejsce grobu ziemnego. (...)

Z przedstawionych przyczyn kasacja uległa oddaleniu (art. 393¹² k.p.c.).